

Rapport

Datum: 21 juli 2005

Rapportnummer: 2005/208

Klacht

Verzoeker klaagt over de bejegening door een ambtenaar van de Koninklijke Luchtmacht op de vliegbasis Volkel na zijn aanhouding op 14 oktober 2003.

Verzoeker klaagt er met name over dat de betrokken ambtenaar, een hondenbewaker:

- hem meerdere malen een harde duw in zijn rug en tegen zijn schouder heeft gegeven;
- de hond met commando's heeft opgehitst, waarna die in het slaapmatje heeft gebeten, waarmee hij de hond trachtte af te weren.

Verzoeker, die een groot aantal keren is opgehouden op de vliegbasis, klaagt er ook over dat de ophoudruimte in gebouw 309 in de periode september 2002 tot maart 2003, en de ophoudruimte in gebouw 1010 in de periode maart 2003 tot oktober 2003 niet waren verwarmd tijdens zijn ophouding aldaar.

Beoordeling

A. Ten aanzien van het duwen

1. Verzoeker, een actievoerder, hield zich sinds oktober 2001 bezig met een serieactie jegens de militaire vliegbasis Volkel van de Koninklijke Luchtmacht. Hij kwam wekelijks, zonder dat hem daartoe toestemming was verleend, 's nachts op de vliegbasis. Dit deed hij ook op 14 oktober 2003, waar hij vervolgens werd aangehouden door een bewaker van de Koninklijke Luchtmacht.

2. Verzoeker heeft er in de eerste plaats over geklaagd dat de betrokken ambtenaar, hondenbewaker B., die, samen met zijn diensthond, verzoeker te voet naar een ophoudruimte bracht, hem onderweg meerdere malen een harde duw in zijn rug en tegen zijn schouder heeft gegeven.

3. Verzoeker gaf in een klaagschrift aan de minister van Defensie aan dat de betrokken ambtenaar op een vrij botte manier aanwijzingen had gegeven, en pal achter hem was blijven lopen. Na ongeveer honderd meter had B. aanmerkingen gemaakt op zijn looptempo, terwijl hij vond dat hij een stevig looptempo had. Vlak bij het hoofdgebouw van de wacht had B. gezegd: "ik word doodziek van jou en je moet harder doorlopen", waarna B. hem twee keer een harde duw in zijn rug had gegeven. Het hoofdgebouw van de wacht, waar al een wagen van de Koninklijke Marechaussee buiten stond, bleek niet de bestemming, en hij had naar gebouw 309 moeten lopen. Onderweg daarheen had B. opnieuw opmerkingen gemaakt en aansporingen gegeven. Gebouw 309 bleek niet meer in gebruik te zijn als ophoudruimte, en B. had overleg gepleegd. Een bewakingswagen was gearriveerd, en verzoeker had naar gebouw 1010 moeten lopen. B. had opnieuw grove

aansporingen gegeven, en na tien meter was verzoeker niet verder gelopen.

4. Ook heeft verzoeker tegenover de Koninklijke Marechaussee een verklaring afgelegd over zijn aanhouding. Deze verklaring komt inhoudelijk overeen met zijn hierboven onder 3. weergegeven klacht. Verzoeker verklaarde verder dat B. er plezier in had gehad om hem op te drijven met zijn hond, en hem had aangezet tot haast met het lopen.

5. De minister verwees in reactie op de klacht naar het oordeel van de Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, dat zijn instemming had.

Het oordeel van de Bevelhebber luidde dat bij verzoekers aanhouding niet onbehoorlijk was opgetreden. Hij gaf onder meer aan dat verzoeker in verband met een tekort aan voertuigen naar het arrestantenverblijf had moeten lopen. Verzoeker had het transport, ondanks herhaalde sommaties, voortdurend gefrustreerd door tergend langzaam te lopen, en zelfs te gaan zitten.

Verder deelde de minister mee dat de afstand van de plaats waar verzoeker was aangehouden tot gebouw 309 1345 meter bedroeg, gemeten over de weg, en van gebouw 309 tot gebouw 1010 1265 meter. De afstand tot gebouw 309 kon, uitgaande van een snelheid van 6 kilometer per uur, in 14 minuten worden afgelegd.

6. Betrokken ambtenaar B. heeft in een rapport van 14 oktober 2003 aangegeven dat verzoeker in een zeer onregelmatig tempo had gelopen, en dat hij geen gehoor had gegeven aan B.'s sommaties om door te lopen. Daarop had B. verzoeker een aantal malen een duwtje gegeven. Vervolgens had verzoeker goed doorgelopen tot gebouw 309. Toen verzoeker vervolgens naar gebouw 1010 had moeten lopen, was hij extreem langzaam begonnen te lopen. Daarop had B. verzoeker weer een zetje gegeven en gesommeerd door te lopen. Vervolgens was verzoeker gaan zitten. B. had verzoeker weer een paar zetjes gegeven om hem weer aan het lopen te krijgen.

Ook is B. verhoord door de Koninklijke Marechaussee op 14 oktober 2003. De in dit proces-verbaal opgenomen verklaring is inhoudelijk gelijklopend aan het rapport van B.

In dit proces-verbaal was verder vermeld dat B. dacht dat gebouw 309 nog steeds dienst deed als ophoudruimte, en dat hij zich had vergist in het gebouw waar verzoeker moest worden heengebracht.

7. Behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen heeft een ieder recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.

Het gebruik van geweld uitgeoefend op personen betekent een inbreuk op het recht op onaantastbaarheid van het menselijk lichaam, welk recht in artikel 11 Grondwet is neergelegd (zie Achtergrond, onder 1.). Bij of krachtens de wet kunnen beperkingen op dit grondrecht worden gemaakt. Ook in artikel 8 Europees verdrag voor de rechten van de

mens is bepaald dat een inbreuk op ieders recht op respect voor zijn privéleven - waaronder mede wordt verstaan zijn lichamelijke integriteit - moet zijn voorzien bij wet (zie Achtergrond, onder 2.).

Op grond van artikel 3 van het Besluit geweldgebruik defensiepersoneel in de uitoefening van de bewakings- en beveiligingstaak (zie Achtergrond, onder 5.), welk besluit berust op artikel 3, derde lid van de Rijkswet geweldgebruik bewakers militaire objecten, is een bewakingsambtenaar bevoegd geweld te gebruiken, wanneer het daarmee beoogde doel dit, mede gelet op de aan het gebruik van geweld verbonden gevaren, rechtvaardigt (het proportionaliteitsvereiste) en dat doel niet op een andere wijze kan worden bereikt (het subsidiariteitsvereiste). Op grond van artikel 5, eerste lid van het Besluit gaat aan het gebruiken van geweld een duidelijke waarschuwing vooraf, tenzij de omstandigheden dit niet toelaten. Onder geweld wordt in het Voorschrift bewaking Koninklijke Luchtmacht ook duwen verstaan (zie Achtergrond onder 6.).

8. Geweld kan bijvoorbeeld worden aangewend wanneer een verdachte weigert om zijn medewerking te verlenen, of wanneer hij zich verzet tegen zijn aanhouding. Immers, nadat een verdachte is aangehouden, is hij wettelijk van zijn vrijheid beroofd. Op grond van artikel 15 van de Grondwet kan hij worden beperkt in de uitoefening van zijn grondrechten (zie Achtergrond onder 1.). Op grond daarvan is hij verplicht om zich te begeven naar de plaats waartoe de opsporingsambtenaar hem wil voeren, en om daartoe de aanwijzingen van deze opsporingsambtenaar op te volgen. Dit geldt ook wanneer een verdachte op heterdaad is aangehouden op grond van artikel 53, eerste lid Wetboek van Strafvordering (zie Achtergrond onder 4.) door een andere persoon dan een opsporingsambtenaar, en moet worden vervoerd naar een ruimte in afwachting van geleiding voor een (hulp)officier van justitie.

9. Uit het voorgaande volgt dat verzoeker verplicht was om de aanwijzingen van B. op te volgen om, bij gebrek aan vervoer per auto, naar de ophoudruimte te lopen. Dit betekende dat verzoeker een afstand van 1345 meter moest afleggen. Deze aanwijzing van B. was op zichzelf niet onredelijk, en verzoeker heeft niet gesteld dat hij slecht ter been was. Van hem kon dan ook worden verlangd dat hij deze afstand aflegde.

10. De afgelegde verklaringen staan tegen over elkaar op het punt van verzoekers looptempo. De minister heeft tijdens het onderzoek niet kunnen aangeven in welke tijd de afstand te voet was afgelegd. Daarom kan niet worden vastgesteld of verzoeker extreem langzaam liep, zoals B. van mening is, of een gewoon looptempo had, zoals verzoeker van mening is. Overigens kan niet kan worden uitgesloten dat verzoeker langzamer liep dan de door de minister genoemde zes kilometer per uur, welk looptempo niet wordt beschouwd als een gemiddeld looptempo maar als een militair marstempo. Een dergelijke snelheid kan niet van elke burger worden verlangd.

11. Uit de verklaringen over en weer blijkt wel dat B. verzoeker heeft gesommeerd om door te lopen en dat hij meerdere malen tegen verzoekers rug dan wel schouder heeft geduwd om hem verder te laten lopen. Echter, nu het duwen tegen schouder of rug moet worden aangemerkt als geweldsuitoefening, had van B. mogen worden verwacht dat hij verzoeker eerst duidelijk had gewaarschuwd dat hij diens looptempo beschouwde als het niet meewerken aan zijn aanhouding, en dat hij in die situatie gerechtigd was om geweld te gebruiken. Van enige waarschuwing door B. is echter niet gebleken, terwijl geen omstandigheden zijn gesteld die het geven van een waarschuwing niet zouden toelaten. In zoverre was sprake van een inbreuk op het recht op onaantastbaarheid van het lichaam.

De onderzochte gedraging is op dit punt niet behoorlijk.

12. Op grond van hetgeen hierover onder punt 7. is vermeld, was B. bevoegd om geweld te gebruiken wanneer het doel (het overbrengen van verzoeker naar een ophoudruimte) dit rechtvaardigde, en dit doel niet op andere wijze kon worden bereikt.

Hoewel B. verzoeker eerst duidelijk had moeten waarschuwen, was hij in deze situatie wel gerechtigd om geweld toe te passen, omdat verzoeker niet meewerkte aan zijn aanhouding door de bevelen van B. niet op te volgen. Zij het dat hier een lichte vorm van geweld mocht worden toegepast, gelet op de geringe mate van verzet. Immers, het moet verzoeker duidelijk zijn geweest dat B. van mening was dat verzoeker niet meewerkte aan zijn aanhouding. Verzoeker was verplicht om de aanwijzingen van B. op te volgen, aangezien hij wettelijk van zijn vrijheid was beroofd. Van verzoeker had dan ook mogen worden verwacht dat hij ofwel gevolg had gegeven aan het bevel van B. om harder te lopen, ofwel had laten weten dat hij niet harder kon lopen. Door dit niet te doen kan niet worden gezegd dat het duwen van B. op zichzelf beschouwd onjuist of disproportioneel was.

De onderzochte gedraging is op dit punt behoorlijk.

13. Het toegepaste geweld moet niet alleen proportioneel zijn, maar het beoogde doel moet dit geweld ook rechtvaardigen. Dit betekent dat het toegepaste geweld het juiste middel moet zijn om het doel te bereiken.

Door te duwen, wilde B. bereiken dat hij verzoeker sneller naar het arrestantenverblijf kon transporteren, in afwachting van geleiding voor een (hulp)officier van justitie. Zoals hiervóór onder 12 is vermeld, was in de eerste fase van de overbrenging het duwen gerechtvaardigd, omdat verzoeker toen nog wel liep, en B. hiermee kon bereiken dat hij door bleef lopen.

Echter, nadat verzoeker was gaan zitten en had aangegeven dat hij niet verder wenste te lopen, was de situatie gewijzigd, en had B. moeten beseffen dat het blijven geven van duwen, of zetjes, zoals B. dit zelf noemde, geen middel meer was om tot het op zichzelf

gerechtvaardigde doel te komen om verzoeker verder te laten lopen.

B. had dan ook veel eerder dan hij heeft gedaan moeten wachten op de komst van de Koninklijke Marechaussee wanneer verzoeker niet naar een ophoudruimte kon worden gebracht.

De onderzochte gedraging is op dit punt niet behoorlijk.

B. Ten aanzien van het bijten door de diensthond

1. Verzoeker heeft er ook over geklaagd dat B. de hond met commando's heeft opgehitst, waarna de hond in verzoekers slaapmatje op zijn rugzak heeft gebeten, waarmee verzoeker de hond trachtte af te weren.

Volgens verzoeker had B., nadat was gebleken dat gebouw 309 niet de juiste bestemming was, en hij nu alsnog naar gebouw 1010 moest lopen, opnieuw grove aansporingen gegeven, en na tien meter was hij verzoeker niet verder gelopen. Daarop had B. de hond commando's gegeven, waarop de hond bijterig was geworden. Ook had B. hem een aantal duwen tegen zijn schouder gegeven, en had B. geprobeerd verzoeker verder te duwen. B. had daarbij de hond vlakbij verzoeker laten komen, waarop de hond een aantal malen in het slaapmatje op zijn rugzak had gebeten, dat verzoeker ter afwering tussen hemzelf en de hond had gehouden. Dit optreden van de hond had de luidruchtige instemming van B. gehad. Daarop had B. opnieuw overleg gepleegd. Vervolgens was er opnieuw een bewakingswagen gekomen. Verzoeker had geweigerd verder te lopen, en daarop was de Koninklijke Marechaussee gearriveerd, aldus verzoeker.

2. Volgens B. had hij verzoeker een paar zetjes gegeven, toen verzoeker op de grond zat. Daarop had verzoeker heftig gereageerd, en een slaande beweging gemaakt met zijn rugzak, waarop de diensthond zich in de rugzak had vastgebeten.

Volgens de Bevelhebber had verzoeker, op een poging van B. om hem weer op te laten staan, met zijn rugzak een slaande beweging naar B. gemaakt, waarop de diensthond zich in de rugzak had vastgebeten. Na een commando had de hond losgelaten, en had hij op de vereiste afstand een terughoudende houding aangenomen. Omdat verzoeker had geweigerd om verder te lopen, was ter plaatse gewacht op de komst van de Koninklijke Marechaussee.

3. Behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen heeft een ieder recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam.

Zoals hiervóór onder A.7. is vermeld, betekent het gebruik van geweld een inbreuk op het recht op onaantastbaarheid van het menselijk lichaam, en is een bewakingsambtenaar bevoegd geweld te gebruiken, wanneer het daarmee beoogde doel dit rechtvaardigt, en dit doel niet op een andere wijze kan worden bereikt.

4. De lezingen staan tegenover elkaar op het punt of B. de hond bewust een commando heeft gegeven om verzoeker te bijten en dat verzoeker de hond had afgeweerd. Daarom kan op dit punt geen oordeel worden gegeven. Opgemerkt wordt dat wanneer B. wel de hond bewust een commando zou hebben gegeven, hij hiertoe niet bevoegd zou zijn geweest, omdat dit geen redelijk doel zou hebben gediend, en ook disproportioneel zou zijn geweest.

5. Hoewel de lezingen ook tegen over elkaar staan op het punt of verzoeker een slaande beweging naar B. had gemaakt of alleen een afwerende, wordt opgemerkt dat, ook indien wordt uitgegaan van de juistheid van de lezing van B., B. er op bedacht had moeten zijn dat een verdachte een slaande beweging kan maken.

Aannemelijk is dat B., terwijl hij verzoeker duwde toen deze op de grond zat, de hond te dicht bij verzoeker had laten komen. Nog afgezien van het feit dat B. het duwen van verzoeker achterwege had moeten laten, had B. zijn hond eerder op de vereiste afstand een terughoudende houding moeten laten aannemen. Door dit niet te doen, kon het gebeuren dat de hond in verzoekers slaapmatje beet, waarmee verzoeker zich kon verdedigen. Hiermee heeft B. een onveilige situatie in het leven geroepen. Hij kon immers niet voorzien of de hond niet in verzoekers lichaam zou bijten. B. is dan ook verantwoordelijk voor de situatie dat ten onrechte geweld is toegepast jegens verzoeker. Daarmee is een inbreuk gemaakt op de onaantastbaarheid van zijn lichaam.

De onderzochte gedraging is op dit punt niet behoorlijk.

C. Ten aanzien van de verblijfsomstandigheden

1. Verzoeker heeft er ook over geklaagd dat de ophoudruimte in gebouw 309 in de periode september 2002 tot maart 2003, en de ophoudruimte in gebouw 1010 in de periode maart 2003 tot oktober 2003 niet waren verwarmd tijdens zijn ophouding aldaar.

2. De minister bracht naar voren dat gebouw 309 speciaal was ingericht als ophoudruimte, met alle faciliteiten. Dit gebouw was echter te klein gebleken omdat zich enkele grootschalige incidenten hadden voorgedaan en herhaaldelijk tientallen mensen waren opgehouden. Daarom was besloten om gebouw 1010 te bestemmen als ophoudruimte. In dit gebouw waren separate ruimtes gecreëerd en er was sanitair aanwezig, maar geen verwarming. De verwachting was dat in oktober 2004 een gebouw in gebruik kon worden genomen dat was voorzien van verwarming, vaste banken, en sanitair.

De minister gaf aan dat indien nodig, de verwarming in gebouw 309 was gebruikt, en dat niet werd bijgehouden op welke tijdstippen de verwarming in werking was.

3. Het vereiste van adequate organisatorische voorzieningen houdt in dat bestuursorganen hun administratieve beheer en organisatorisch functioneren inrichten op een wijze die behoorlijke dienstverlening aan burgers verzekert.

4. Voor de ruimte voor de eerste opvang van ex artikel 53, eerste lid Sv aangehouden personen, in afwachting van onverwijld overdracht aan een opsporingsambtenaar, bestaan in juridische zin geen specifieke vereisten. In het algemeen geldt dat een overheidsinstantie de aan haar zorg toevertrouwde personen behoorlijk dient te behandelen. Dit betekent dat wanneer op het terrein van een overheidsinstantie regelmatig aangehouden verdachten tijdelijk (dat wil zeggen maximaal een aantal uren) zijn ingesloten, in afwachting van de komst van opsporingsambtenaren, een ophoudruimte aan bepaalde minimale eisen voor een kort verblijf moet voldoen. In elk geval mag een verblijf aldaar geen gevaar opleveren voor de gezondheid. Verder moeten de verblijfsomstandigheden menselijk zijn.

Vanuit dat oogpunt dient de ruimte redelijk schoon te zijn, en moet de temperatuur geregeld kunnen worden. Ook dient er minimaal een zitplaats per arrestant aanwezig te zijn. De sanitaire voorzieningen dienen schoon en bruikbaar te zijn. Tevens moet er voldoende verlichting zijn.

5. Op grond van de informatie van de minister wordt geconcludeerd dat ophoudruimte 1010 in elk geval niet aan de basisvereisten voor een kort verblijf voldoet, door het ontbreken van verwarming.

De onderzochte gedraging is op dit punt niet behoorlijk.

6. Gebouw 309 voldeed wel aan deze basisvereisten doordat in dit gebouw wel verwarming aanwezig was. Niet kan worden vastgesteld of deze verwarming ook daadwerkelijk werd gebruikt, omdat dit niet werd bijgehouden, en verdere specifieke gegevens hierover ontbreken.

Daarom kan op dit punt geen oordeel worden gegeven.

Conclusie

De klacht over de onderzochte gedraging van de Koninklijke Luchtmacht, die wordt aangemerkt als een gedraging van de minister van Defensie,

is gegrond:

- ten aanzien van het niet vooraf geven van de waarschuwing dat geweld zal worden gebruikt, wegens schending van het recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam;
- ten aanzien van het blijven duwen, nadat verzoeker op de grond was gaan zitten wegens schending van het recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam;
- ten aanzien van het bijten door de hond, wegens schending van het recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam;

- ten aanzien van het niet voldoen aan de basisvereisten van gebouw 1010, wegens schending van het vereiste van adequate organisatorische voorzieningen.

niet gegrond:

ten aanzien van het duwen van verzoeker.

Ten aanzien van het geven van een bijtcommando en het daadwerkelijk gebruiken van de aanwezige verwarming in gebouw 309 kan geen oordeel worden gegeven.

Onderzoek

Op 20 januari 2004 ontving de Nationale ombudsman een verzoekschrift van de heer E. te Wageningen, ingediend door de heer mr. E. Th. Hummels, advocaat te Zeist, met een klacht over een gedraging van de Koninklijke Luchtmacht.

Naar deze gedraging, die wordt aangemerkt als een gedraging van de minister van Defensie, werd een onderzoek ingesteld.

In het kader van het onderzoek werd de minister van Defensie verzocht op de klacht te reageren en een afschrift toe te sturen van de stukken die op de klacht betrekking hebben.

Tijdens het onderzoek kregen de minister en verzoeker de gelegenheid op de door ieder van hen verstrekte inlichtingen te reageren.

Het resultaat van het onderzoek werd als verslag van bevindingen gestuurd aan betrokkenen.

De minister deelde mee zich met de inhoud van het verslag te kunnen verenigen.

Verzoeker gaf binnen de gestelde termijn geen reactie.

Bevindingen

De bevindingen van het onderzoek luiden als volgt:

A. feiten

1. Verzoeker, een actievoerder, hield zich sinds oktober 2001 bezig met een serieactie jegens de militaire vliegbasis Volkel van de Koninklijke Luchtmacht. Hij kwam wekelijks, zonder dat hem daartoe toestemming was verleend, 's nachts op de vliegbasis.

Dit deed hij ook op 14 oktober 2003. Hij diende op 16 oktober 2003 via zijn gemachtigde bij de minister van Defensie een klacht in over de handelwijze van een bewaker van de

Koninklijke Luchtmacht op 14 oktober 2003 en over het gebrek aan verwarming in de ruimte waarin hij wekelijks werd opgehouden.

2. Verzoekers klachtbrief van 16 oktober 2003 hield onder meer het volgende in:

“Om 3.15 uur betrad ik de basis (...). Om 7.30 uur ging ik heel openlijk op weg naar het hoofdgebouw van de bewaking om me aldaar te melden. Door een passerende honden bewaker in een auto werd ik gezien en aangehouden. Na enkele minuten arriveerde een tweede hondenbewaker die mij naar een locatie (veelal gebouw 1010) zou brengen. Normaal gesproken word ik door een auto met twee bewakers opgehaald en naar 1010 gereden. Dus in dat opzicht was het deze keer afwijkend, maar tegen een stukje lopen heb ik geen enkel bezwaar. Wel heb ik bezwaar tegen de manier waarop. Op een vrij botte wijze gaf de hondenbewaker mij aanwijzingen. Ik mocht alleen recht uit lopen en op zijn aanwijzing links of rechts afslaan. Bij weigering zou hij de hond loslaten. In eerste instantie dacht ik dat hij zijn dag niet had en volgde ik de aanwijzingen op in de veronderstelling dat we naar het hoofdgebouw van de wacht enkele honderden meters verderop zouden gaan. Dat was de richting die hij aangaf. We gingen op weg en hij bleef pal achter me lopen. Na een honderd meter begon hij opmerkingen over mijn looptempo te maken. Nu heb ik wat betreft lopen een stevig tempo en zag geen enkele reden om daar verandering in te brengen. Vlak bij het gebouw van de wacht kreeg ik opnieuw aansporingen. Daarbij werden uitlatingen gedaan in de trant van “ik word doodziek van jou en je moet wat harder doorlopen”. Ik kreeg daarop twee keer een harde duw in de rug. Al lopend heb ik hem uitgelegd dat ik dit gedrag schriftelijk aan de kaak zou stellen, maar dat leek hem niet te interesseren. Het hoofdgebouw van de wacht, waar de wagen van de kmar al buiten stond, bleek niet de bestemming en de reis ging verder naar 309 aan de kop van de basis. Onderweg waren er opnieuw aansporingen en opmerkingen in dezelfde trant. Bij 309 aangekomen bleek dit niet de juiste bestemming te zijn en werd er via de radio overleg gepleegd. In afwachting van de komst van een bewakingswagen probeerde ik een praatje te maken. Ik legde uit dat ik niet begreep waarom hij op zo'n mooie ochtend zo sacherijgig was. Hij merkte op dat hij in een prima stemming verkeerde en dat hij met mijn soort verder niet wenste te praten. Hij leek ook duidelijk plezier te hebben in zijn rol. Een bewakingswagen dook op. In het overleg bleek de bestemming 1010 te zijn. De hondenbewaker (...) zou er wel voor zorgen dat ik daar kwam. De wagen vertrok en het spel begon opnieuw. Er waren opnieuw grove aansporingen en de nog af te leggen afstand was niet gering. Voor mij was de maat vol. Na nog een tiental meters verder gelopen te hebben weigerde ik verder te lopen. De bewaker greep naar het middel van verdere intimidatie. De hond kreeg commando's, begon daarop fel te blaffen en werd bijterig. Tegen mij begon de bewaker te schreeuwen. Met zijn rechterhand kreeg ik herhaalde harde duwen tegen mijn linker schouder of hij greep me vast en probeerde me verder te duwen. Met zijn linker hand liet hij de hond vlak bij me komen, die zich een aantal malen in het slaapmatje op mijn rugzakje, dat ik ter afwering tussen mezelf en de hond hield, vastbeet. Dit optreden van de hond had de luidruchtige instemming van de bewaker.

Om nadrukkelijk duidelijk te maken, dat ik niet verder zou lopen, ben ik na enige tijd op de grond gaan zitten. De bewaker staakte daarop zijn agressie en pleegde overleg met de centrale. De eerder gesignaleerde wagen verscheen opnieuw en na enig overleg over en weer vroegen deze bewakers of ik verder wilde lopen. Ik wees op de onbeschofte behandeling door hun collega en zijn handtastelijkheden en weigerde verdere medewerking. Even later arriveerde de kmar (Koninklijke Marechaussee; N.o.) en ik verzocht de dienstdoende ambtenaar om de personalia van deze man te noteren.

(...)

Het tweede probleem (...) is het volgende. Voorheen werd ik in afwachting van de komst van de kmar in 309 onder gebracht. Over deze ruimte heb ik verschillende malen geklaagd. Dit is een onverwarmde ruimte. Schijnbaar voor de sier hangt er wel een verwarmingselement in, maar ik heb nog nooit meegemaakt dat dit adequaat werkte. Sinds maart 2003 word ik ondergebracht in 1010. Dit is een ruime loods met een dakbedekking van metalen golfplaten. Het is binnen dus even koud als buiten. Wanneer ik 's nachts word opgepakt, en wanneer de kmar van een andere brigade verhinderd is, dan is het voorgekomen dat een verblijf aldaar meer dan twee uur duurt. Met het oog op de afnemende temperatuur is een verblijf in deze ruimte dan geen pretje. Gezien het gebrek aan verwarming zijn zowel 309 als 1010 ongeschikt om mij op te houden. Overigens zijn er voldoende verwarmde ruimtes op de basis die wel geschikt zijn.”

3. De Bevelhebber der Luchtmacht gaf op 15 januari 2004 de volgende reactie op de klacht:

“(...) ten tijde van de aanhouding (voldeden; N.o.) de verblijfruimten in gebouw 309 (...) aan de basisvereisten die gelden voor een ophoudruimte voor kort verblijf. In de afgelopen jaren zijn door de Koninklijke Luchtmacht aanzienlijke investeringen gepleegd om het betreffende gebouw, dat oorspronkelijk een andere bestemming kende, geschikt te maken als arrestantenverblijf. Zoals ook door medewerkers van de Nationale ombudsman is vastgesteld (in het kader van het onderzoek naar een aantal klachten, onder andere van verzoeker, zie rapport 2003/363; N.o.) tijdens het bezoek aan de vliegbasis op 28 juni 2002, kunnen de ruimten inmiddels worden verwarmd, is er meubilair geplaatst, verlichting aangebracht en worden zowel de ruimten als het extern geplaatste chemisch toilet wekelijks gereinigd.

Concluderend stel ik derhalve vast dat de geconstateerde tekortkomingen zijn verholpen, zodat de vredesactivisten c.q. arrestanten, momenteel op een behoorlijke wijze behandeld kunnen worden. Dit betekent dat arrestanten, in afwachting van de komst van opsporingsambtenaren, in ophoudruimten verblijven die aan de gestelde minimale (hygiëne)eisen voor een kort verblijf voldoen, zodat hun gezondheid in elk geval niet in gevaar wordt gebracht.

Ten aanzien van het deel van de klacht dat betrekking heeft op het onbehoorlijk optreden heeft intern onderzoek op de vliegbasis Volkel het volgende duidelijk gemaakt. Nadat uw cliënt was aangehouden, was het in verband met een tekort aan voertuigen noodzakelijk om lopend naar het arrestantenverblijf te gaan. Aanvankelijk betrof dit gebouw 309. Door omstandigheden was het echter noodzakelijk dat (verzoeker; N.o.) naar gebouw 1010 diende te worden gebracht. Onderweg naar dit gebouw heeft hij het transport, ondanks herhaaldelijke sommaties, voortdurend gefrustreerd door tergend langzaam te lopen en uiteindelijk zelfs te gaan zitten. Vervolgens heeft hij geweigerd om verder te lopen. Bij een poging om hem weer op te laten staan, reageerde (verzoeker; N.o) zeer heftig en maakte met zijn rugzak een slaande beweging naar een bewaker waarop zijn diensthond zich in de rugzak vastbeet. Na een daartoe gegeven commando liet deze echter onmiddellijk los en nam op de vereiste c.q. veilige afstand een terughoudende houding aan. Aangezien (verzoeker; N.o.) bleef weigeren om verder te lopen is ter plaatse gewacht op de Koninklijke Marechaussee, aan wie hij uiteindelijk is overgedragen.

Mede op basis van het uitgevoerde onderzoek stel ik derhalve vast dat bij de aanhouding conform de procedure is gehandeld en dat men niet onbehoorlijk heeft opgetreden. Zelfs toen (verzoeker; N.o.) bleef weigeren om verder te lopen, is men zich correct blijven opstellen. Hooguit het feit dat men hem uiteindelijk niet naar een arrestantenverblijf heeft gebracht, zou als een afwijking van de reguliere procedure kunnen worden aangemerkt. Daar staat echter tegenover dat dit geheel te wijten was aan de houding van (verzoeker; N.o.). “

B. Standpunt verzoeker

1. Het standpunt van verzoeker staat weergegeven onder Klacht.
2. Verder gaf verzoekers gemachtigde namens verzoeker nog onder meer het volgende aan. Verzoeker was niet geleid naar gebouw 309. Sinds maart 2003 was hij telkens geleid naar gebouw 1010, dat niet voldeed aan de gestelde eisen voor ophouding.

Verzoeker had niet tergend langzaam gelopen. Hij had ook niet met zijn rugzak een zwaaiende beweging gemaakt.

C. Standpunt minister van Defensie

1. De minister van Defensie gaf op 24 augustus 2004 een reactie op de klacht. De minister verwees naar de hiervóór onder A.3 vermelde reactie van de Bevelhebber van 15 januari 2004. Het oordeel van de Bevelhebber had zijn instemming en hij handhaafde dat oordeel, aldus de minister.

De minister deelde onder meer het volgende mee over het tweede klachtonderdeel, de gebouwen die op de vliegbasis als ophoudruimte werden gebruikt.

Tot maart 2003 was daartoe gebouw 309 in gebruik geweest. Van december 2002 tot maart 2003 was een voertuiglods in gebruik geweest. Vanaf maart 2003 was gebouw 1010 in gebruik geweest als ophoudruimte. Vanaf oktober 2004 zou gebouw 178 als zodanig worden gebruikt.

Gebouw 309 was speciaal ingericht als ophoudruimte, met alle faciliteiten. De voertuiglods was destijds gerealiseerd als ophoudruimte omdat zich in het verleden enkele grootschalige incidenten hadden voorgedaan. Zo waren destijds naar aanleiding van het ongeoorloofd binnendringen van het terrein van de vliegbasis herhaaldelijk tientallen mensen opgehouden. Gebouw 309 bleek daarvoor te klein en had inmiddels een andere bestemming gekregen. De voertuiglods had minder faciliteiten. Daarom was gebouw 1010 bestemd als ophoudruimte. In dit gebouw waren separate ruimtes gemaakt en voor het gebouw waren kantoorcontainers neergezet waar Justitie en de Koninklijke Marechaussee gesprekken hielden en verhoren afnamen. Ook was sanitair aanwezig. In dit gebouw was geen verwarming aanwezig. Van gebouw 178 was de oplevering verwacht op 1 oktober 2004. Dit gebouw zou worden voorzien van verwarming, vaste banken en sanitair.

Verder antwoordde de minister op vragen van de Nationale ombudsman onder meer het volgende.

Op de vraag hoe groot de afstand was tussen de plaats waar verzoeker de hondenbewaker tegen kwam en gebouw 309, antwoordde de minister dat deze afstand 1345 meter bedroeg, gemeten over de weg.

Op de vraag hoeveel tijd gemiddeld nodig was om naar dit gebouw te lopen, antwoordde de minister dat uitgaande van een snelheid van 6 kilometer per uur, dit ongeveer 14 minuten was. Op de vraag hoe lang verzoeker daar over had gedaan, antwoordde de minister dat onbekend was hoe lang verzoeker daar over had gedaan, omdat dit niet was geregistreerd in de logboeken, omdat dit niet was voorgescreven.

Op de vraag op welke wijze de betrokken ambtenaar verzoeker had gesommeerd door te lopen, antwoordde de minister dat deze dit op normale toon, doch indringend, had verzocht.

Op de vraag om welke reden verzoeker niet kon worden ondergebracht in gebouw 309, antwoordde de minister dat dit gebouw een andere bestemming had gekregen.

Op de vraag hoe groot de afstand was tussen de gebouw 309 en gebouw 1010, antwoordde de minister dat dit 1265 meter was, gemeten over de weg.

Op de vraag of de verwarming in gebouw 309 werkzaam was op de data dat verzoeker daar verbleef, antwoordde de minister dat indien nodig in dit gebouw de aanwezige verwarming werd gebruikt. Er werd niet bijgehouden op welke tijdstippen de verwarming in

werking was.

2. Bij de reactie van de minister bevond zich een rapport van betrokken ambtenaar militair H. van 14 oktober 2003. In dit rapport was vermeld dat H. verzoeker had aangehouden en overdragen aan betrokken ambtenaar B. van de Koninklijke Luchtmacht.

3. Verder bevond zich als bijlage bij de reactie een rapport van betrokken ambtenaar B. van 14 oktober 2003. Dit rapport luidt onder meer als volgt:

“Vandaag 14 oktober 2003 kreeg ik om 07.30 uur de opdracht (...) om een arrestant te transporteren (dit in verband met een voertuigen tekort) vanaf de para sectie (gebouw 935) naar mijn mening naar gebouw 309 (voormalig arrestantenverblijf) later bleek dit gebouw 1010 te zijn.

Aangekomen bij de parasectie (gebouw 906) trof ik (verzoeker; N.o.) aan in gezelschap van (H.; N.o.) die hem had aangehouden.

Dit was omstreeks 07.40 uur. Ik heb meneer verteld dat hij op transport gezet werd en dat hij mijn aanwijzingen diende op te volgen.

Onderweg richting 309 liep meneer in een zeer onregelmatig tempo, soms tergend langzaam. Hierop heb ik meneer meerdere malen gesommeerd door te lopen, hier gaf hij geen gehoor aan, meneer vond dat het wel goed ging zo.

Hierop heb ik meneer een aantal malen een duwtje gegeven.

Hierop liep meneer goed mee, tot gebouw 309.

Aangekomen bij gebouw 309 heb ik opgeroepen via de portofoon dat meneer op de plaats van bestemming was aangekomen.

(...) Ik kreeg te horen dat meneer naar gebouw 1010 overgebracht diende te worden. Hierop heb ik meneer nogmaals verteld dat hij op transport gesteld werd naar nu richting gebouw 1010.

Hieraan gaf meneer gehoor maar na ongeveer 10 meter begon meneer weer extreem langzaam te lopen, hierop heb ik meneer weer een zetje gegeven en nogmaals gesommeerd door te lopen. Hierop draaide meneer zich om en weigerde om nog een stap te lopen, hij deed zijn rugzak af en hield deze naast hem.

Vervolgens heb ik geprobeerd meneer door middel van een aantal kleine zetjes toch aan het lopen te krijgen.

Hierop reageerde meneer heftig en maakte met zijn rugzak een slaande beweging, waarna mijn diensthond zich hierin vastbeet. Nadat ik mijn hond los had gecommandeerd heb ik

een terughoudende houding aangenomen en heb mezelf ongeveer 2 meter van meneer verwijderd. Ik heb (...) om assistentie gevraagd na ongeveer 5 minuten kwam mijn Vluchtcommandant V. ter plaatse, samen met H. V. heeft meneer verzocht naar gebouw 1010 te lopen. Ook aan dit verzoek gaf meneer geen gehoor.

V. heeft toen de (Koninklijke Marechaussee; N.o.) gewaarschuwd. Zodra de Koninklijke Marechaussee gearriveerd was heb ik meneer aan hen overgedragen.”

4. Ook bevond zich als bijlage bij de reactie van de minister een proces-verbaal van verhoor van verzoeker, opgemaakt door de Koninklijke Marechaussee op 14 oktober 2003. Verzoeker verklaarde eerst over de diverse vernielingen die hij op de vliegbasis had ingericht. Daarna verklaarde hij:

“Vervolgens ben ik richting het wachtgebouw gelopen en onderweg hiernaar toe ben ik op de weg richting de hoofdpoot omstreeks 07.30 uur aangehouden door een hondengeleider van de vliegbasis Volkel. Vervolgens werd er een andere hondengeleider bij gehaald, welke mij over zou brengen. Ik vond dat deze hondengeleider zich bot opstelde, dit merkte ik door zijn navolgende opmerking: Als ik niet zijn aanwijzingen zou opvolgen dan werd de hond los gelaten. Nabij het hoofdgebouw hoorde ik de hondengeleider een opmerking maken over mijn tempo van lopen. Hieruit begreep ik dat hij vond dat ik te langzaam liep. Dit was beslist niet het geval, ik had een redelijk tempo. Ik voelde dat ik door de hondengeleider tweemaal met kracht in mijn rug geduwd werd. Ik zei tegen de hondengeleider dat ik het niet eens was met zijn handelwijze en daartegen bezwaar aan ging tekenen. Ik moest langs het gebouw van de wacht lopen in de richting van gebouw 309 op de vliegbasis Volkel. Onderweg hoorde ik de hondengeleider herhaaldelijk opmerkingen maken over mijn looptempo. Ik hoorde hem tevens zeggen dat hij doodziek van mij werd. Bij gebouw 309 aangekomen bleek dat dit niet het juiste gebouw was en er werd een auto met daarin twee bewakers geroepen. Ik probeerde met de hondengeleider te praten door een opmerking over het mooie weer te maken en dat ik niet begreep waarom hij zich zo moeilijk opstelde. Hij liet weten dat hij in een prima stemming was en dat hij met “mijn soort” niet wenste te praten. Toen de geroepen bewakers er waren werd er overleg gepleegd door de bewakers. Resultaat was dat de hondengeleider mij naar gebouw 1010 op de vliegbasis Volkel zou brengen en ik zag dat de hondengeleider er plezier in had mij op te drijven met zijn hond. Ik hoorde dat de hondengeleider wederom mij aanzette tot haast met het lopen. Nabij poort Noord-einde was de maat vol voor mij en ik weigerde om verder te lopen. Ik voelde dat de hondengeleider hierop met kracht tegen mijn linkerschouder duwen. Ik zag dat hij duwde met zijn rechterhand en dat hij met zijn linkerhand de hond dreigend dichtbij liet komen. Ik hoorde dat hij een commando aan zijn hond gaf en ik zag dat de hond hierop fel reageerde. Als gevolg hiervan beet de hond enkele malen in mijn slaapmatje. Dit voorval duurde een paar minuten en ik ben vervolgens op de grond gaan zitten. Ik zag dat hij de agressie staakte en overlegde met de wacht van de vliegbasis Volkel. De auto welke eerder er ook was kwam weer terug met dezelfde bewakers. Na overleg gaven de nieuwe

bewakers mij aanwijzingen op te lopen naar gebouw 1010. Ik heb hen uitgelegd dat ik onbeschoft behandeld was en verder geen medewerking meer verleende.

Kort daarop arriveerde personeel van de Koninklijke Marechaussee welke mij overgebracht hebben naar de brigade te Uden.”

5. Voorts bevond zich als bijlage bij de reactie van de minister een proces-verbaal van verhoor van betrokken ambtenaar B., opgemaakt door de Koninklijke Marechaussee op 14 oktober 2003, waarin onder meer de volgende verklaring van B. was opgenomen:

“Op dinsdag 14 oktober 2003 omstreeks 07.30 uur ontving ik een melding van de officier van de wacht. Deze melding hield in dat er op de vliegbasis Volkel ter hoogte van de parasectie bij gebouw 935 de voor mij ambtshalve bekende vredesaktivist (verzoeker; N.o.) aangehouden was. Mijn opdracht was om (verzoeker; N.o.) te transporteren naar het arrestantenverblijf. Ik ben vervolgens naar (verzoeker; N.o.) toe gereden en ik heb mijn voertuig geparkeerd en ben met mijn hond uitgestapt. Ik kon (verzoeker; N.o.) niet in mijn voertuig transporteren omdat dit een tweezitter is. Dit in verband met mijn veiligheid. Ik moest van (de officier van de wacht) (verzoeker; N.o.) te voet transporteren naar het arrestanten verblijf. Ik ben vervolgens gaan lopen in de richting van gebouw 309 op de vliegbasis Volkel. Onderweg hiernaar toe vond ik dat (verzoeker; N.o.) in een zeer onregelmatig tempo, soms tergend langzaam liep. Ik heb (verzoeker; N.o.) meerdere malen verzocht om door te lopen, ik zag dat hij hieraan geen gehoor gaf. Hierop heb ik (verzoeker; N.o.) ongeveer 3 keer zonder kracht op zijn schouder geduwd. Dit met de bedoeling om hem door te laten lopen. Hierna zag ik dat (verzoeker; N.o.) wel goed door liep, tot aan gebouw 309. Ik meldde vervolgens bij de officier van de wacht dat ik bij het arrestantenverblijf gebouw 309 stond. Ik kreeg echter bericht dat ik (verzoeker; N.o.) moest transporteren naar gebouw 1010 op de vliegbasis Volkel, dit is namelijk het nieuwe arrestantenverblijf. Ik had mij daarin vergist.

Ik heb hierop (verzoeker; N.o.) verteld dat we naar het andere gebouw zouden lopen. Na ongeveer 10 meter merkte ik dat (verzoeker; N.o.) weer extreem langzaam begon te lopen. Ik heb vervolgens wederom geduwd en (verzoeker; N.o.) gevraagd door te lopen, ik zag dat (verzoeker; N.o.) zich omdraaide en zijn rugzak af deed en in zijn rechterhand vast hield. Bovenop zijn rugzak zat een slaapmatje vastgebonden. Ik hoorde (verzoeker; N.o.) zeggen dat hij weigerde om nog verder te lopen. Ik heb wederom geprobeerd om met duwen weer beweging in (verzoeker; N.o.) te krijgen, maar ik zag dat hij een slaande beweging met zijn rugzak maakte in mijn richting. Ik zag dat mijn diensthond zijn tanden zette in het slaapmatje van (verzoeker; N.o.). Ik heb vervolgens mijn diensthond een commando gegeven waarop hij het slaapmatje los liet. Ik ben twee meter achteruit gaan staan en heb gevraagd om assistentie van de officier van de wacht. Nadat hij ter plaatse was heb ik de officier van de wacht in kennis gesteld dat (verzoeker; N.o.) niet verder wenste te lopen. Nadat ook een poging van de officier van de wacht mislukte om (verzoeker; N.o.) weer over te brengen naar gebouw 1010 hebben we besloten te wachten

op de komst van de Koninklijke Marechaussee welke na 3 minuten ter plaatste waren. Vervolgens hebben we (verzoeker; N.o.) overgedragen.”

D. Reactie verzoeker

Verzoeker gaf op 6 oktober 2004 onder meer de volgende reactie op de informatie van de minister van Defensie. Verzoeker hield onverkort vast aan zijn relaas over de handelwijze van de betrokken hondenbewaker, en betwistte de juistheid van de naar zijn zeggen subjectieve beleving van de betrokken ambtenaar. Hij betwistte ook de juistheid van de lezing van de minister. Hij vroeg aandacht voor de omstandigheid dat de verschillende versies zich niet lieten verifiëren.

Verzoeker deelde verder mee dat hij in twee jaar ongeveer honderd acties had gehouden. In vrijwel alle gevallen was hij door twee of meer militairen in een voertuig vervoerd. In mogelijk vijf van de honderd gevallen was dat niet gebeurd. In een paar gevallen omdat hij op honderd meter afstand van gebouw 1010 was aangehouden en de afstand makkelijk was te lopen. In een paar gevallen had de bewaker hem zelf naar de voorgeschreven bestemming gebracht, waarbij in een sfeer van gemoedelijkheid de bewaker de richtlijn ter zijde had geschoven. Plotseling was er een wijziging in het beleid gekomen en was er een hondenbewaker gekomen die bepaald geen sympathie voor hem had gekoesterd. Ook mogelijk was dat er een tekort aan menskracht was geweest, omdat het ontsluiten van de poort aan de schaapskooi moeilijkheden had gegeven. Er was echter een bewakingswagen in de buurt geweest die bij gebouw 309 assistentie had aangeboden. Betrokken ambtenaar B. had die hulp afgewimpeld. Volgens verzoeker zocht geweld de anonimiteit, een situatie waarbij het potentiële slachtoffer kwetsbaar was. Volgens verzoeker moest echter niet alleen de militair worden beschermd tegen de agressie van een arrestant, maar was dit ook andersom het geval.

E. Reactie minister van Defensie

De Nationale ombudsman stelde op 1 oktober 2004 nadere vragen over de reactie van de minister. De minister van Defensie reageerde op 15 november 2004 op deze nadere vragen onder meer als volgt.

Op de vraag waarom gebouw 309 niet meer in gebruik was, gaf de minister aan dat dit gebouw een andere bestemming had gekregen, te weten het plaatsen van apparatuur voor radioluchtverkeer.

Op de vraag waarom in plaats van gebouw 309, waarin naar aanleiding van rapportage van de Nationale ombudsman (onder meer rapport 2003/363) meer faciliteiten waren aangebracht, nu voor langere tijd een gebouw zonder verwarming in gebruik was, antwoordde de minister als volgt.

Gebouw 309 was in geval van grootschalige incidenten te klein. Daarom was tot maart 2003 in geval van grootschalige incidenten gebruik gemaakt van een vliegtuigloods. Omdat deze loods minder faciliteiten had dan gebouw 309, was besloten gebouw 1010 als ophoudruimte te bestemmen. In dit gebouw was geen permanente verwarming aanwezig. Wel was er de mogelijkheid om, indien men vooraf van een demonstratie op de hoogte was, een aantal 'hete luchtkanonnen' te installeren. Gebouw 1010 werd inmiddels gebruikt voor opslag. Gebouw 178 was nog niet ingericht als ophoudruimte. Daarom konden op dit moment aangehouden personen worden opgehouden in gebouw 299. De ruimte in dit gebouw waar de aangehouden personen werden ondergebracht, was verwarmd en ook waren er sanitaire voorzieningen aanwezig, aldus de minister.

Telefonisch liet de minister op 18 november 2004 in reactie op de informatie van verzoeker weten dat de betrokken ambtenaar inmiddels niet meer in dienst was en dat niet meer was te achterhalen of op 14 oktober 2003 een wagen assistentie had aangeboden, omdat verzoeker erg vaak op de vliegbasis kwam. Echter, zelfs indien wel assistentie zou zijn aangeboden, was het de vraag of er in die wagen plaats was geweest om verzoeker mee te nemen.

Achtergrond

1. Grondwet

Artikel 11

"Ieder heeft, behoudens bij of krachtens de wet te stellen beperkingen, recht op onaantastbaarheid van zijn lichaam."

Artikel 15, vierde lid

"Hij aan wie rechtmatig zijn vrijheid is ontnomen, kan worden beperkt in de uitoefening van grondrechten voor zover deze zich niet met de vrijheidsontneming verdraagt."

2. Europees verdrag voor de rechten van de mens

Artikel 8

"1. Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven, zijn woning en zijn correspondentie.

2. Geen inmenging van enig openbaar gezag is toegestaan in de uitoefening van dit recht, dan voor zover bij de wet is voorzien en in een democratische samenleving noodzakelijk is in het belang van de nationale veiligheid, de openbare veiligheid of het economisch welzijn van het land, het voorkomen van wanordelijkheden en strafbare feiten, de bescherming van de gezondheid of de goede zeden of voor de bescherming van de rechten en

vrijheden van anderen."

3. Internationaal verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten

Artikel 17

"1. Niemand mag worden onderworpen aan willekeurige of onwettige inmenging in zijn privé leven, zijn gezinsleven, zijn huis en zijn briefwisseling, noch aan onwettige aantasting van zijn eer en goede naam.

2. Een ieder heeft recht op bescherming door de wet tegen zodanige inmenging of aantasting."

4. Wetboek van Strafvordering

Artikel 53

"1. In geval van ontdekking op heeter daad is ieder bevoegd den verdachte aan te houden.

2. In zoodanig geval is de officier van justitie of de hulpofficier bevoegd den verdachte, na aanhouding, naar eene plaats van verhoor te geleiden; hij kan ook diens aanhouding of voorgeleiding bevelen.

3. Geschiedt de aanhouding door een anderen opsporingsambtenaar, dan draagt deze zorg dat de aangehoudene ten spoedigste voor den officier van justitie of een van diens hulpofficieren wordt geleid.

4. Geschiedt de aanhouding door een ander, dan levert deze den aangehoudene onverwijld aan een opsporingsambtenaar over, onder afgifte aan deze van mogelijk in beslag genomen voorwerpen, die dan handelt overeenkomstig de bepalingen van het voorgaande lid en, zo nodig, de artikelen 156 en 157."

5. Besluit geweldgebruik defensiepersoneel in de uitoefening van de bewakings- en beveiligingstaak

1. Artikel 1:

"1. In dit besluit wordt verstaan onder:

a. bewaker: de met het uitvoeren van de bewakings- en beveiligingstaak belaste:

1°. militair;

2°. burgerambtenaar in dienst van het Ministerie van Defensie;"

Artikel 3:

"Het gebruik van een geweldmiddel ter uitvoering van de bewakings- en beveiligingstaak is uitsluitend toegestaan aan een bewaker:

- a. aan wie dat geweldmiddel rechtens is toegekend, en
- b. die in het gebruik van dat geweldmiddel is geoefend."

Artikel 5:

"1. Tenzij de omstandigheden dit niet toelaten, gaat aan het gebruik van geweld een duidelijke waarschuwing vooraf.

2. Indien het gebruik van geweld bestaat in het gericht schieten met een vuurwapen, kan de waarschuwing zo nodig worden vervangen door een waarschuwingsschot.

3. Een waarschuwingsschot wordt op een zodanige wijze gegeven dat gevaar voor personen of zaken zoveel mogelijk wordt vermeden."

Artikel 6:

"1. De bewaker mag naast het gebruik van fysiek geweld uitsluitend gebruik maken van de volgende geweldmiddelen:

- a. een vuurwapen;
- b. een vuurwapen als slag- of stootwapen;
- c. een wapenstok;
- d. een diensthond;
- e. een waterwerper;
- f. handboeien.

2. Het inzetten van een diensthond is uitsluitend geoorloofd onder toezicht van een hondengeleider."

Artikel 7:

"Bij gebruik van fysiek geweld dan wel een geweldmiddel wordt in verhouding tot het beoogde doel de meest lichte vorm van geweld gebruikt en worden de daaraan verbonden risico's zo veel mogelijk beperkt."

Artikel 8:

"1. Van het gebruik van geweld, waaronder begrepen het geven van een waarschuwingsschot als bedoeld in artikel 5, de redenen die tot dat geweldgebruik hebben geleid en de daaruit voortvloeiende gevolgen wordt door de bewaker die geweld heeft gebruikt, dan wel, indien die bewaker onder leiding van een ter plaatse aanwezige meerdere optrad, door de meerdere, onverwijld een schriftelijk rapport opgemaakt.

2. De bewaker dan wel de meerdere doet het rapport onverwijld toekomen aan de commandant of een voor de toepassing van dit artikel daarmee gelijk te stellen functionaris.

3. Deze brengt het rapport, zo nodig vergezeld van zijn kanttekeningen, onverwijld ter kennis van een brigadecommandant van de Koninklijke marechaussee."

6. Voorschrift bewaking Koninklijke Luchtmacht

"HOOFDSTUK VI - BEVOEGDHEDEN EN OPTREDEN WACHTPERSONEEL

(...)

1.1. Bevoegdheden. (...)

f. het aanhouden van verdachten bij het op heterdaad ontdekken van strafbare feiten;

(...)

h. het onder omstandigheden aanwenden van geweld.

(...)

HOOFDSTUK VII HET AANWENDEN VAN GEWELD DOOR WACHTPERSONEEL

(...)

2.3. Beperkende factoren. Bij het aanwenden van geweld dient altijd het volgende in acht te worden genomen:

a. Uiterste middel (...)

b. Redelijkheid en gematigdheid (...)

c. Terughoudendheid (...)

d. Beperken van risico's (...)

e. Geweld als strafmaatregel. Geweld mag nimmer worden aangewend als strafmaatregel.

f. Waarschuwing. Tenzij de omstandigheden dit niet toestaan, wordt, voordat tot aanwending van geweld wordt overgegaan, een duidelijke waarschuwing gegeven.

(...)

3.2. Fysiek geweld. Bij fysiek geweld kan worden gedacht aan duwen, trekken, slaan en schoppen, maar ook in voorkomend geval het met een voertuig de pas afsnijden, (...)

3.5. Aangelijnde inzet van de diensthond. Indien het verspreiden van samenscholingen (demonstratieve geweldpleging) niet kan worden gerealiseerd of verdachten of indringers niet op een van de hiervoor genoemde manieren van hun pogingen, daden, etc kunnen worden afgebracht, kan de diensthond aan de korte (3 m) lijn worden ingezet. Deze inzet omvat het met de hond bedreigen, het eventueel naar of daadwerkelijk laten bijten van gesignaleerde onruststokers, danwel - indien nodig - deze personen te isoleren door middel van een aanhoudende hondenbeet.”